

Çatışma Çözme Programının Ortaokul Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Becerilerine, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarına Etkisi¹²

The Effect of Conflict Resolution Program on Middle School Students' Conflict Resolution Skills, Trait Anger and Anger Expression Styles

Ahmet Kutlu, Milli Eğitim Bakanlığı, kutluahmetpdr@gmail.com ORCID: 0000-0002-5184-695X

Ahmet Bedel, Maltepe Üniversitesi, ahmetbedel@maltepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-4215-9290

Öz. Bu araştırmanın genel amacı, çatışma çözme psikoeğitim programının, ortaokul öğrencilerinin çatışma çözüm becerileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini incelemektir. Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ortaokulda 2015-2016 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Deney grubunda ve kontrol grubunda 12'şer öğrenci bulunmaktadır. Araştırmada yarı deneme modeli içerisinde yer alan eşitlenmemiş kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere haftada iki oturum olmak üzere beş hafta süresince çatışma çözme psikoeğitim programı uygulanmıştır. Kontrol grubunda yer alan öğrencilere ise herhangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırmada veri toplamak için "Çatışma Çözümü Becerileri Ölçeği" ve "Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği" kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubunun ön-test son-test fark puanlarının anlamlılığı için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; ergenlere uygulanan çatışma çözme psikoeğitim programının ergenlerin bütünleşme ve uyuma puanlarını artırmada; hükmetme puanlarını düşürmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca çatışma çözme psikoeğitim programı uygulanan öğrencilerin sürekli öfke düzeylerini, içe yönelik öfke tarzı ve dışa yönelik öfke tarzı puanlarını düşürmede; öfke kontrol puanlarını ise artırmada etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çatışma, çatışma çözme, öfke, öfke kontrol

Abstract. The main objective of this study was to examine the effects of conflict resolution program on middle school students' conflict resolution skills, trait anger and anger expression styles. This research has been conducted in a middle school governed by the Ministry of National Education during the educational year of 2015-2016. Both the experimental and the control group consist of 12 students. In this research nonequivalent control group model of quasi-experimental design has been used.. The psychoeducational program for conflict resolution has been applied to the students in the experimental group for five weeks, for two hours each week. No training has been provided for the students in the control group. 'Conflict Resolution Skills Scale" and "Trait Anger and Anger Expression Scales" were used to collect data in the study. The Mann Whitney U test was used for the significance of the difference between pre-test post-test difference scores of the experimental and control groups. According to the findings obtained as a result of the research; the conflict resolution psycho-education program applied to adolescents' increases collaboration and accommodation scores; has been effective in reducing the forcing scores. In addition, the conflict resolution psycho-education program was effective to reduce students' trait anger levels, anger in style, and anger out style scores; and to increase anger control scores.

Keywords: Conflict, conflict resolution, anger, anger management

¹ Bu çalışma, Ahmet Kutlu tarafından yazılan danışmanlığını Doç. Dr. Ahmet Bedel'in yaptığı "Çatışma Çözme Psiko-eğitim Programının Ortaokul Öğrencilerinin, Çatışma Çözüm Becerileri, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Üzerindeki Etkisi" başlıklı yüksek lisans tezinin özetidir.

² Bu çalışmanın özeti, VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulama Kongresi'nde (1-3 Aralık 2016) sözel bildiri olarak sunulmuştur.

SUMMARY

Introduction

For many students, secondary school period is a transition phase from childhood to adolescence. An adolescent naturally has some interpersonal conflicts in family, social environment, and especially in school settings. When teenagers resolve their conflicts positively with constructive conflict resolution methods they learn through conflicts with peers and teachers in school settings, thus a quality teaching and learning environment is provided, and the number of healthy interpersonal relations increases (Tastan, 2010). The main purpose of conflict resolution education program is to enlighten students about conflict constructive resolution. Students gain constructive and peaceful resolution skills to resolve their conflicts with peers without the help of grown-ups thanks to these programs (Turnuklu et al. 2009). Students trained in conflict resolution program resolve conflicts by themselves, and the rate of using constructive conflict resolution methods increases; on the other hand, the rate of using violent, destructive or submissive behavior decreases (Akgun, Araz & Karadag, 2007; Koruklu, 2007; Tapan, 2006). This study is important for decreasing secondary school teenagers' tendency to violence, employing constructive and peaceful manner in conflicts they encounter, developing peaceful friendship relations, providing students with skills that will help their social and emotional development. The fact that violence and aggression in schools can affect negatively both education setting and mental health of the person broadly shows that preventive studies are needed. "Conflict resolution training" has an important place in preventive and protective guidance and psychological counselling services. The aim of this research is to examine the effects of conflict resolution training program on teenagers' conflict resolution, and anger and anger expression styles.

Method

In this research, pre-test/post-test quasi-experimental design with a control group was used to analyze the effects of conflict resolution psychoeducation program on teenagers' conflict resolution skills, trait anger and anger expression styles. The study was conducted in a secondary school of Turkish Ministry of Education in Sirnak. Data collection techniques were implemented to 303 students in the study. Among these students, 24 of them formed the study groups, 12 experimental and 12 control groups. Conflict Resolution Scale (Sari, 2005) and Trait Anger and Anger Expression Styles Scale (Ozer, 1994) were used to select the students for conflict resolution training program. Conflict resolution training program was held for 5 weeks with two sessions for each week in the first semester of 2015-2016 academic year. The control group didn't get any training. The program provides experiences helping them to gain conflict resolution skills and to use problem resolution methods in conflicts (Tastan, 2010). Non-parametric analysis was used for the statistical analysis of the data obtained from the study because the number of subjects in the experimental and control groups was less than 30 and the scores of the groups in evaluations didn't have normal distribution (Bayram, 2009).

Results

The results of the research show that there is a significant difference between the pre-test and the post-test scores, relating collaboration, accommodation, forcing subscale of conflict resolution psychoeducation program, of the experimental and control groups ($U: 000 p < .05$; $U: 12.500 p < .05$). When gain score means is considered, it can be seen that it is in favor of the experimental group. However, it shows no significant difference between the pre-test and the post-test scores in avoidance subscale ($U: 44.000 p > .05$). According to these results, training program that is implemented to the students in the experimental group to increase the collaboration and accommodation scores and to decrease forcing scores was effective. However,

training program wasn't that effective to decrease avoidance scores of the students in experimental group in conflict resolution situations. When the other result of the research is considered, a significant difference is observed between the pre-test and the post-test scores, relating to trait anger, anger in, anger out, and anger management subscale, of the experimental and the control groups (U:000 $p < .05$; U: 1.000 $p < .05$). When gain score mean is considered, it can be seen that it is in favor of the experimental group. According to these results, education program that is implemented to the students in experimental group to decrease the trait anger, anger in, and anger out scores, and to increase anger management scores of the students were effective.

Discussion and Conclusion

When the findings of the research are considered, it is observed that the conflict resolution psychoeducation program implemented to the teenagers was effective to increase collaboration and accommodation scores, and to decrease forcing scores. However, conflict resolution psychoeducation program was not effective to decrease avoidance scores. Also, the results yielded the fact that conflict resolution psychoeducation program was effective to decrease the trait anger, anger in and out expression of anger scores, and to increase anger management scores. Training results can be compared by implementing the conflict resolution training program to parents of the subject groups for further research. Only the conflict resolution training program was implemented in this research. The problems have not been reflected to school administration and guidance service directly thanks to role of the mediator. That's why conflict resolution training and mediator training can be administered in future research. In order to disseminate conflict resolution training and to implement the training professionally, practitioner and educational training certificates can be given with an additional program, Conflict Resolution and Peer Mediation Training Program, to In-service Training Module by Turkish Ministry of Education, General Directorate of Special Education and Guidance Services. Conflict Resolution and Peer Mediation project can be started by Turkish Ministry of Education in order to prevent increasing violence in society and school and to generalize conflict resolution training within preventive guidance services. For the peaceful school settings and the educational environment, conflict resolution and peer mediation training can be implemented to school administrators, teachers and other staff, along with the students.

GİRİŞ

Ortaokul çağı öğrencilerin ergenliğe geçiş evresidir. Ergenlik dönemi; erinlikle başlayıp yetişkinliğe kadar olan dönem veya çocuklukla yetişkinlik arasında kalan dönemdir. Güçray (2001) ergenliği; bir bireyin tüm boyutlarıyla (fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal) gelişimindeki hızlı değişikliklerin ortaya çıktığı ancak karar verme ve problem çözme becerileri açısından sınırlı becerilere sahip oldukları dönem olarak nitelendirmektedir. Ergenlik dönemindeki bireyin, hem bir bağımsızlık mücadelesi hem de bir sosyalleşme mücadelesi verdiği söylenebilir. Bu dönemde, toplum içinde bir birey olma, kimlik kazanma çabası, sosyalleşme, statü değişimi gibi temel gelişim görevlerine uyum sağlama çabası, ergenin bir takım çatışmalar yaşamasına neden olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2009). Ergen bu süreçte yaşadığı tüm bu değişiklikler ve zorlukların yanında aynı zamanda aile içinde, sosyal çevrede ve özellikle okul içerisinde arkadaşlarıyla kişilerarası ilişkilerinde doğal olarak bazı çatışmalar yaşar.

Kişiler arası çatışma; bir ya da daha fazla kişinin istekleri, çıkarları, değerleri, inançları ya da gereksinimleri farklı olduğunda ya da çeliştiğinde, ortaya anlaşmazlık çıkması ya da gerginlik yaşanması durumu olarak tanımlanmaktadır (Deutsch, 1994). Öğülmüş (2006) tarafından çatışma kişiler arası sorun; çatışma çözme ise kişiler arası sorun çözme becerisi olarak ele alınmıştır. Okul ortamı, kişilerarası etkileşimin yoğun olduğu bir ortam olduğu için kişiler arası çatışmalar daha fazla yaşanabilmektedir. Çünkü öğrenciler arası yaşanan çatışmalarda, her birinin kendine özgü yaklaşım tarzı, değerleri ve inançları olduğu için olaylara farklı yorumlar getirmekte ve farklı tepkilerde bulunmaktadırlar (Taştan, 2010). Lochman, Palardy, Mcelroy, Philips, Holmas (2004) akranları, ailesi, öğretmenleriyle sosyal bağlam içerisinde kişiler arası çatışma çözme becerisi eksikliğine sahip olan ergenlerin, öfke ve sıklıkla öfkeyi izleyen saldırgan davranışlarda bulunma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmektedir.

Türkiye’de ve dünyada yoğun öfke ve saldırganlık sebebiyle artan şiddet olayları bireyleri ve toplumları olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorun haline gelmiştir. Son zamanlarda gelişen olumsuz şiddet olaylarına bakıldığında ergenler de oldukça etkilenmektedir. Evde, sosyal çevrede, okulda, televizyon ekranlarında yaşanan kişilerarası ve toplumlararası çatışmalarda izlenen olumsuz çatışma çözme yöntemlerinin getirdiği olumsuz sonuçlardan ergenler etkilenmektedirler. Ergenler de rol model aldıkları olumsuz çatışma çözme yöntemlerini kullanarak, okul içerisinde ve sosyal çevresinde yaşadıkları çatışmalarda olumsuz ve sağlıksız yöntemlere başvurumaktadırlar. Çünkü öğrenciler genelde bir eğitim almadan yapıcı ve işlevsel çatışma çözme becerisini edinememekte, alternatif çözüm yollarını görme ve bu çözüm yollarını uygulamada sorunlar yaşayabilmektedirler (Deutsch, 1994; Johnson ve Johnson, 1995; Türnüklü, 2004).

Çatışma çözme becerilerine sahip olmayan öğrenciler, çatışma durumlarında olumsuz çözüm yollarına başvurumaktadırlar (Taştan, 2010). Deutsch'a (1994) göre çatışma duygusal, sözel ya da fiziksel şiddet içeren yollarla çözülmeye çalışılır ve sıklıkla bir tarafın kazanması ve diğer tarafın kaybetmesiyle sonuçlanır. Öğrenciler kendi aralarında yaşadıkları çatışmaları ve anlaşmazlıkları çözümlmek için, genellikle ya karşılıklı şiddet kullanmayı ya da öğretmen, okul yöneticisi, veli gibi bir yetiškine arkadaşını şikâyet ederek sorunun çözümünü dışarıda ararlar. Okul ortamında yaşanan bu çatışmaların okulda öğretimi ve öğrenmeyi engellemesi yanında öğrencilerin gruplara bölünmesine neden olması gibi zararlı etkileri de vardır (Türnüklü ve Şahin, 2002). Ergenler, okul ortamında, akranları ya da öğretmenleriyle yaşadıkları çatışmalarda öğrendikleri yapıcı çözüm yollarını kullanarak çatışmalarını olumlu bir biçimde çözdüklerinde, okulda kaliteli bir öğrenme ve öğretme ortamı sağlanır ve sağlıklı kişilerarası ilişkilerin sayısında artış olur (Taştan, 2010). Okullarda yaşanan bu çatışmalar yapıcı bir şekilde çözülebilir. Okullarda demokratik ve barışçıl ortamının oluşturulmasında psikoeğitim çalışmalarının önemli olacağı düşünülmektedir. Bu psikoeğitim çalışmalardan biri olan çatışma çözme psikoeğitim programları okullarda daha sağlıklı ve barışçıl bir ortam oluşturmak konusunda yararlı olabilir. Eğitim programları sayesinde, çocuklar, gençler ve yetişkinler yaşadıkları kişilerarası çatışmalar ile daha yapıcı bir biçimde başa çıkmaktadırlar (Johnson ve Johnson, 2004; Sarı, 2005).

Çatışma çözme psikoeğitim programlarının temel amacı, öğrenciyi karşı karşıya kaldığı çatışmaları yapıcı bir şekilde çözme becerisi kazandırmaktır. Öğrenciler bu eğitim programları sayesinde, akranlarıyla yaşadıkları çatışmaları yapıcı ve barışçı çözebilecek becerilere sahip olmaktadır (Türnüklü, Kaçmaz, Gürler, Yaka, Türk, Kalender, Şevkin ve Zengin, 2009). Türkiye’de ilkokul öğrencileriyle yapılan çalışmalara bakıldığında çatışma çözme becerisi eğitimi alan öğrencilerin, çatışmaları kendi aralarında çözebildikleri, yapıcı çatışma çözme yollarını tercih ettikleri, şiddet eğilimli, yıkıcı ya da boyun eğici çatışma çözme yollarını tercih etme oranının düştüğü sonucu elde edilmiştir (Akgün, Araz ve Karadağ, 2007; Koruklu, 2007; Tapan, 2006). Aynı zamanda barış eğitiminin öğrencilerin çatışma çözme ve iletişim becerileri (Damirchi ve Bilge, 2014), sosyal sorun çözme becerileri (Kabasakal, Sağkal, Türnüklü, 2015) üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Yurtdışında yapılan çalışmalara da bakıldığında da çatışma çözme eğitimi alan ilkokul öğrencilerinin çatışma çözme hakkında bilgi düzeyleri artmış, çatışma durumlarında yapıcı çatışma çözme becerilerini kullandıkları görülmüştür (Lane-Garon, 2000; Munoz, 2002). Cunningham, Cunningham, Martorelli, Tran, Young ve Zacharias’ın (1998) ilkokul 5.sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, çatışma çözme eğitimi alan çocukların saldırganlık davranışlarında %90 azalma olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma, ortaokul kademesinde okuyan ergenlerin şiddet eğilimlerinin azaltılması, yaşadıkları çatışmalarda yapıcı ve sağlıklı bir tutum sergilemeleri, barışçıl arkadaşlık ilişkilerin gelişmesi, öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerine katkıda bulunacak beceriler kazandırması açısından önem taşımaktadır. Okullarda görülen saldırganlık ve şiddet olaylarının, hem eğitim öğretim etkinliğini hem de geniş bir çerçevede bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği dikkate alındığında, önleyici çalışmalara ihtiyacımız olduğu görülmektedir. Bu önleyici, koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri içerisinde “çatışma çözme eğitimi” önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarının, önleyici psikolojik danışma ve rehberlik alan yazınına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin, yaşadıkları sorunlar karşısında gösterdikleri çatışma çözme yaklaşımları psikolojik danışmanların çalışma alanına girmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (2006) tarafından da okullarda şiddetin önlenmesi amacıyla psikolojik danışmanlardan psikoeğitim programlarının uygulanması istenmektedir. Dolayısıyla bu araştırmadan elde edilen sonuçların okullarda görev yapan psikolojik danışmanların hazırlayacakları önleyici rehberlik ve psikolojik danışma programlarının içeriklerinin oluşturulmasında yol göstermesi beklenmektedir. Ayrıca bu tür çalışmaların barışçıl ve güvenli okul ortamının oluşmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın amacı, çatışma çözme psikoeğitim programının ergenlerin çatışma çözüm becerileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın bağımsız değişkeni çatışma çözme psikoeğitim programıdır. Bağımlı değişkeni ise, ergenlerin çatışma çözüm becerileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarıdır.

Genel amaca bağlı olarak aşağıdaki denenceler sınanacaktır.

- 1.“Bütünleşme”, “Hükmetme”, “Uyma”, “Kaçınma” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.
- 2.“Sürekli öfke”, “İçe yönelik öfke”, “Dışa yönelik öfke”, “Öfke kontrol” ön test son test fark puanları deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, deneysel araştırma türlerinden yarı deneme modeli içerisinde yer alan eşitlenmemiş kontrol gruplu model kullanıldı. Yarı deneysel desende, yansız atamanın olmaması sınırlama olmasına rağmen, seçkisiz atamanın yapılamadığı durumlarda önemli alternatif bir desendir (Büyükoztürk, 2014; Karasar, 2016). Eğitim programına katılabilecek sınırlı sayıda öğrenci olduğu için bu öğrenciler deney grubunu oluşturmuştur. Araştırmaya başlamadan önce deney ve kontrol gruplarına ön test olarak Çatışma Çözümü Becerileri Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği uygulanmıştır. Ardından deney grubuna 10 oturum Çatışma Çözme Becerileri

Eğitimi verilirken kontrol grubunda her hangi bir işlem yapılmamıştır. Eğitim programının sonunda deney ve kontrol gruplarına son test olarak çatışma özümü Becerileri Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği tekrar uygulanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu alışma, şırnak ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ortaokulda yürütölmüştür. Araştırmada veri toplama araçları, 303 öğrenciye uygulanmıştır. Bu öğrenciler içerisinden, çalışma grubunu 12 deney ve 12 kontrol grubu olmak üzere toplam 24 öğrenci oluşturmaktadır. Çatışma özme psikoeğitim programına öğrenci seçimi için çatışma özümü Becerileri Ölçeği (Sarı, 2005) ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (Özer, 1994) uygulanmıştır. Ölçek uygulanan öğrenciler içinden; çatışma özümü Becerileri Ölçeği'nin bütönlöşme alt boyutu puanları en düşük; hükmetme, uyma ve kaçınma alt boyutu puanları en yüksek; Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin sürekli öfke, ie yönelik öfke, dışa yönelik öfke alt boyutları puanları yüksek ve öfke denetim alt boyutu puanları en düşük olan öğrenciler içerisinden 24 öğrenci seçilmiştir. Seçilen 24 öğrenci içerisinden otuşumlara devam edebilecek ve grubun kurallarını kabul eden 12 gönöüllü öğrenci deney grubunda geriye kalan 12 öğrenci ise kontrol grubunda yer almıştır.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin demografik değişkenleri ilgili bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma gruplarının demografik özellikleri

	Değişkenler	Deney Frekans (f)	Deney Yüzde (%)	Kontrol Frekans (f)	Kontrol Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	4	33.3	2	16.73
	Erkek	8	66.7	10	83.3
	N	12	100	12	100
Sınıf	6	5	41.7	4	33.3
	7	3	25.3	4	33.3
	8	4	33.3	4	33.3
	N	12	100.0	12	100.0
Yaş	11	3	25.0	2	16.7
	12	2	16.7	2	16.7
	13	4	33.3	6	50.0
	14	3	25.0	4	33.3
	N	12	100.0	12	100.0
Ekonomik Düzey	1000-2000	7	58.3	9	75.0
	2000-3000	3	25.0	2	16.7
	3000-4000	2	16.7	1	8.3
	N	12	100.0	12	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, deney grubunda yer alan 12 kişiden dördü (%33,3) kız, sekizi (%66,7) erkektir. Kontrol grubunda yer alan 12 kişiden ise ikisi (%16,7) kız, 10'u (%83,3) erkektir. Deney grubundaki öğrencilerin beşi (%41,7) 6. sınıf, üçü (%25,3) 7.sınıf, dördü (%33,3) 8. sınıf'tır. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise, dördü (%33,3) 6.sınıf, dördü (%33,3) 7.sınıf, dördü (%33,3) 8. sınıf'tır. Deney grubunun yaş ortalaması 12 ($\bar{x}=12,58$, $ss= 1.16$) kontrol grubunun yaş ortalaması ise 12 ($\bar{x}=12,60$, $ss= .98$)'dir.

Deney ve kontrol grubunun çatışma çözüm becerileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt boyutları ön test puanlarına göre bağımlı değişkenler açısından benzeşik olup olmadıkları Mann Whitney U-Testi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Çatışma Çözüm Becerileri ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Boyutları Ön Test Puanlarına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Bütünleşme	Deney	12	13.54	162.50	59.50	.478
	Kontrol	12	11.46	137.50		
Hükmetme	Deney	12	11.46	137.50	59.50	.478
	Kontrol	12	13.54	162.50		
Uyma	Deney	12	11.79	141.50	63.50	.630
	Kontrol	12	13.21	158.50		
Kaçınma	Deney	12	12.58	151.00	71.00	.977
	Kontrol	12	12.42	149.00		
Sürekli Öfke	Deney	12	10.88	130.50	52.50	.266
	Kontrol	12	14.13	169.50		
Öfke İçer	Deney	12	11.96	143.50	65.50	.713
	Kontrol	12	11.96	156.50		
Öfke Dışa	Deney	12	13.04	160.50	61.50	.551
	Kontrol	12	15.50	139.50		
Öfke Kontrol	Deney	12	12.25	147.00	69.00	.887
	Kontrol	12	12.75	153.00		

Tablo 2 incelendiğinde, deney ve kontrol gruplarının bütünleşme, hükmetme, uyma, kaçınma; sürekli öfke, öfke içe, öfke dışa ve öfke kontrol öntest puanlarının analizleri sonucunda deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir (U: 59.50 $p > .05$; U: 59.50 $p > .05$; U: 63.50 $p > .05$; U: 71.00 $p > .05$; U: 52.50 $p > .05$; U: 65.50, $p > .05$; U: 61.50 $p > .05$; U: 69.00 $p > .05$). Bu sonuçlara bakıldığında grupların deneme uygulamasına başlamadan önce öntest sıra ortalamaları açısından aralarında fark olmadığı, istatistiksel açıdan birbirine eşit olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda katılımcılara ilişkin sınıf, cinsiyet, yaş, ekonomik gelir durumuna ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Çatışma Çözümü Becerileri Ölçeği (ÇCBÖ)

Ergenlerin çatışma çözme becerilerini ölçmek amacıyla Sarı (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 26 maddeden oluşmaktadır. Madde havuzu Rahim ve Bonama'nın çatışma çözme modeline uygun olarak "Bütünleşme" (collaboration), "Hükmetme" (forcing), "Uyma" (accomadation), "Kaçınma" (avoidance) ve "Uzlaşma" (compromise) olmak üzere beş alt boyuta uygun olarak hazırlanmıştır. Maddeler beşli derecelendirme ölçeği üzerinden (1-katılıyorum, 5-katılmıyorum) değerlendirilmektedir. Ölçek kapsamında geliştirilen maddeler Uzlaşma, Kaçınma, Hükmetme ve Uyma olmak üzere dört boyutta toplanmıştır (Sarı, 2005). Birinci boyut olan Bütünleşme alt boyutu sekiz olumlu maddeden oluşmuştur. Bu alt boyuttan alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan ise sekizdir. Bütünleşme alt boyutundan alınan yüksek puan öğrencilerin karşılaştıkları çatışmaları yapıcı ve olumlu bir şekilde çözdüklerini göstermektedir. Kaçınma, Uyma ve Hükmetme alt boyutları altışar maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan ise altıdır. Bu alt boyutlardan alınabilecek yüksek puanlar o davranışının yüksek düzeyde tercih edildiğini göstermektedir (Sarı, 2005). Ölçeğin birinci alt ölçek (bütünleşme) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .76, ikinci alt ölçek (kaçınma) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .71, üçüncü alt ölçek (uyma) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .69, dördüncü alt ölçek (hükmetme) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .56 olarak saptanmıştır (Sarı, 2005).

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ)

Öfke ve öfke ifade tarzlarını belirlemek amacıyla Spielberger, Jacobs, Russel ve Crane (1983) tarafından geliştirilen Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği, Türkiye'de Özer (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, 34 maddelik 4'lü Likert tipi bir ölçektir. Hiç (1 puan), Biraz (2 puan), Oldukça (3 puan) ve Tümüyle (4 puan) olarak değerlendirilir. Ölçeğin, ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi, sonraki 24 maddesi öfke ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli öfke, kişinin genelde kendini nasıl hissettiğini, ne derece öfke yaşadığını ifade etmektedir. Sürekli Öfke ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 40'tır. Öfke İfade Tarzı Ölçeği, öfke içe, öfke dışı ve öfke kontrolü olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. SÖÖTÖ'deki maddelerin tümü düzdür. Öfke içe, öfke dışı ve öfke kontrolü alt ölçeklerinden alınabilecek en düşük puan sekiz, en yüksek puan 32'dir. Özer (1994) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmalarında ölçeklerin iç tutarlılık değerleri üzerinde durulmuştur. Sürekli Öfke Ölçeğinin alfa değerleri α : .67 ile α : .92; arasında Öfke kontrolünün α : .80 ile α : .90; Öfke Dışa'nın α : .69 ile α : .91 ve Öfke İçe'nin α : .58 ile α : .76 arasında olduğu gözlenmiştir. Bu değerler kabul edilebilir sınırlar içinde olup ölçeklerin orijinalleriyle ilgili yayınlanmış olan verilerle genellikle tutarlılık göstermektedir (Özer, 1994).

İşlem

Araştırmanın tarama çalışması 2015-2016 eğitim öğretim yılının ilk yarısında yapılmıştır. Öğrencilere ölçeklerin uygulanması araştırmacının kendisi tarafından rehberlik saatinde uygulanmıştır. Ölçekler uygulanmadan önce öğrencilere gerekli açıklama yapılarak, ölçeğin nasıl doldurulması gerektiği örnekler verilerek ifade edilmiştir. Verdikleri yanıtların gizlilik ilkesi gereğince herhangi bir şekilde okul idaresi ile paylaşılmayacağı ifade edilerek, araştırmanın amacına ulaşabilmesi için öğrencilerin içten yanıt vermeleri istenmiştir. Öğrencilere gerçekleştirilecek eğitim çalışması hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bilgilendirme sonunda deney grubundaki 12 öğrenci eğitim programına katılmayı istediklerini ifade etmişlerdir.

Çatışma Çözme Psikoeğitim Programı öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrencilerin genel bilgi düzeyleri, kişisel bilgi formunda yer alan bilgiler ve okuldaki genel durumları dikkate alınarak Taştan (2010) tarafından hazırlanan çatışma çözme eğitim programı temel alınmıştır. Ayrıca üç kaynaktaki (Akgün ve Araz, 2010; Schrumpf, Crawford ve Bodine, 2007; Türnüklü, vd. 2009) kazanım ve etkinliklerden yararlanılmıştır. Eğitim her oturumu 60 dakika olmak üzere 10 oturumdan oluşmaktadır.

Programın genel amacı, öğrencilerin çatışmalarını olumlu bir biçimde çözmelerine yardımcı olacak beceriler kazandırmaktır. Program, öğrencilerin, çatışma çözme becerisi kazanmalarına, çatışmalarda problem çözme yöntemini kullanmalarına yardım edecek yaşantılar sağlamaktadır.

Çatışma Çözme Psikoeğitim Programı: Oturumlar ve Amaçlar

1. OTURUM: Grubu oluşturma, çatışma ve çatışmanın doğasına ilişkin bilgi sahibi olabilme:

1-Öğrencilerle tanışma, 2-Bireysel amaç belirleme, 3-Grupta uyulması gereken kuralları kararlaştırma, 4-Çatışma çözme programının amacı ve içeriği ile ilgili bilgi sahibi olma, 5-Çatışma kavramı, çatışmanın doğası, çatışmanın yaşamın doğal bir parçası olduğu ile ilgili bilgi sahibi olma

2. OTURUM: Güven ortamını oluşturabilme, çatışmanın nedenlerini ve çatışmaya gösterilen tepkileri bilme:

1-Güven ortamının oluşması, 2-Çatışmaların nedenlerini öğrenme, 3-Çatışmaya gösterilen tepkileri öğrenme.

3.OTURUM: Çatışma çözme stratejilerinin, çatışmaların hangi yollarla çözümlenebileceğinin ve bu yolların her birinin çatışmanın sonucunu nasıl etkileyeceğini anlayabilme:

1-Çatışmalara gösterilen tepkilerin sonuçlarının kavranması. 2-Çatışma çözme stratejilerinin kavranması. 3-Çatışma çözme yollarının her birinin çatışmanın sonucunu nasıl etkileyebileceğinin kavranması.

4. OTURUM: Çatışma durumlarında verilen tepkileri bilme ve çatışma çözüm yollarını geliştirebilme:

1-Çatışma yaşadıklarında nasıl tepki verdiklerini fark etmelerini sağlama, 2-Çatışmaya karşı gösterilen tipik tepkilerinin belirlenmesini sağlama, 3-Çatışma çözüm stratejilerini ve taktiklerini öğrenmelerine yardımcı olma.

5. OTURUM: Etkin dinleme, yapıcı konuşma, duyguları anlamak için dinleme ve duygular ile olayları ayırt etme becerisi geliştirebilme:

1-Etkin dinleme ve yapıcı konuşma becerilerinin kazanılması, 2-Duyguları anlamak için dinleme becerisinin kazanılması, 3-Duyguları ve olayları ayırt etme becerisinin kazanılması.

6. OTURUM : ‘Sen dili’ ile ‘ben dili’ arasındaki farkı anlama ve ‘ben dili’ kullanma becerisi kazanma:

1-Sen dili ile ben dili arasındaki farkı anlamalarını sağlama, 2-Ben dilini kullanmalarını sağlama.

7. OTURUM: Empatik düşünme ve duruma öteki açısından bakma becerisi geliştirme:

1-Empatik anlayış kazanılması, 2-Empatinin kişilerarası iletişimdeki önemini kavranması, 3-Duruma öteki açısından bakma becerisi kazanma.

8. OTURUM: Çatışma çözmenin ilk dört adımını kullanabilme becerisi kazanma:

1-Olumlu ve etkili bir ortam oluşturma becerisi kazanma

-Kişisel hazırlık yapma becerisi kazanma

-Uygun zamanlama yapma becerisi kazanma

-Uygun yer belirleme becerisi kazanma

-Uygun açılış cümlesiyle konuşmaya başlama becerisi kazanma

2-Algıları netleştirme becerisi kazanma, 3-Kişisel ve paylaşılan gereksinimlere odaklaşma becerisi kazanma, 4-Olumlu enerjinin paylaşılması becerisini kazanma

9. OTURUM: Çatışma çözme sürecinin son 4 adımını kullanabilme becerisini kazanma

1-Önce geleceğe yönelme sonra geçmişte neler olduğunu anlamaya çalışma becerisi kazanma,

2-Seçenekler geliştirme becerisi kazanma, 3-Uygulanabilir olan seçenekleri belirleme becerisi kazanma, 4-Her iki tarafa da doyum sağlayacak adil anlaşmalar yapma becerisi kazanma

10. OTURUM: Çatışma Çözme psikoeğitim programı uygulamasının genel değerlendirilmesi ve oturumların sonlandırılması.

1-Oturumların oturum başkanı tarafından genel değerlendirilmesi,

2-Oturumların katılımcılar tarafından değerlendirilmesi, 3-Oturumların sonlandırılması.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analizi için deney ve kontrol gruplarında yer alan deneklerin sayılarının 30’dan az olması ve grupların ölçümlerde aldıkları puanların normal dağılıma sahip olmaması nedeniyle parametrik olmayan analizler kullanılmıştır (Bayram, 2009). Çatışma çözme psikoeğitim programı öncesinde deney ve kontrol gruplarına ön test, eğitimin bittikten sonra son test uygulanmıştır.

Deney ve kontrol grubunun çatışma çözme becerileri düzeyi ve öfke kontrol düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek amacıyla ilişkisiz gruplar Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Ayrıca, deney ve kontrol gruplarına ait fark (kazanç) puanları karşılaştırılarak deneysel işlemin etkisi incelenmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test testinden elde edilen veriler, SPSS-WINDOWS 15.0 paket programıyla çözümlenmiştir.

BULGULAR

Çatışma çözme psiko eğitim programının amacı, öğrencilerin çatışma çözümü, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Araştırmanın hipotezlerine ilişkin bulgulara geçmeden önce, Tablo 3'te deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin çatışma çözümü, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları alt boyutlarına ilişkin öntest ve sontest puanlarına ilişkin betimsel istatistikler ve verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Grubu Çatışma Çözümü, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Boyutları Ön Test Son Test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçek	Grup	Ölçüm	n	\bar{X}	Ss
Bütünleşme	Deney	Ön test	12	21.66	3.08
		Son Test		28.08	3.42
	Kontrol	Ön Test	12	21.08	2.27
		Son Test		20.50	3.37
Hükmetme	Deney	Ön test	12	21.50	3.37
		Son Test		15.58	2.64
	Kontrol	Ön Test	12	21.75	1.76
		Son Test		22.00	2.62
Uyma	Deney	Ön test	12	13.16	2.16
		Son Test		15.91	3.12
	Kontrol	Ön Test	12	13.33	3.65
		Son Test		13.25	3.46
Kaçınma	Deney	Ön test	12	15.58	4.05
		Son Test		13.50	1.83
	Kontrol	Ön Test	12	15.25	3.01
		Son Test		15.00	2.89
Sürekli Öfke	Deney	Ön test	12	27.41	2.35
		Son Test		20.50	2.61
	Kontrol	Ön Test	12	27.91	1.37
		Son Test		27.25	1.71
Öfke İçer	Deney	Ön test	12	14.83	1.26
		Son Test		12.25	1.21
	Kontrol	Ön Test	12	14.91	1.08
		Son Test		14.83	1.33
Öfke Dışarı	Deney	Ön test	12	22.58	2.23
		Son Test		16.50	3.28
	Kontrol	Ön Test	12	22.25	1.21
		Son Test		22.41	1.97
Öfke Kontrol	Deney	Ön test	12	12.00	2.13
		Son Test		19.25	3.10
	Kontrol	Ön Test	12	11.83	1.40
		Son Test		11.75	1.54

Araştırmanın hipotezlerini sınamak amacıyla sontest puanlarından öntest puanları çıkarılmış ve fark puanları bulunmuş ve deney ve kontrol grubunun fark puanlarının anlamlılığını test etmek için Mann Whitney U-testi uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2007). Mann Whitney U-testi sonuçları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Grubu Çatışma Çözümü, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Alt Boyutları Ön Test Son Test Fark Puanlarına İlişkin Mann Whitney U-Testi Sonuçları

	Grup	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Bütünleşme	Deney	12	18.50	222.00	.000	.000
	Kontrol	12	6.50	78.00		
Hükmetme	Deney	12	6.50	78.00	.000	.000
	Kontrol	12	18.50	222.00		
Uyma	Deney	12	17.46	209.50	12.500	.000
	Kontrol	12	7.54	90.50		
Kaçınma	Deney	12	10.17	122.00	44.000	.100
	Kontrol	12	14.83	178.00		
Sürekli Öfke	Deney	12	6.50	78.00	.000	.000
	Kontrol	12	18.50	222.00		
Öfke İçe	Deney	12	18.50	222.00	.000	.000
	Kontrol	12	6.50	78.00		
Öfke Dışa	Deney	12	6.58	79.00	1.000	.000
	Kontrol	12	18.42	221.00		
Öfke Kontrol	Deney	12	18.50	222.00	.000	.000
	Kontrol	12	6.50	78.00		

Tablo 4 incelendiğinde araştırma sonucunda çatışma çözme psikoeğitim programının bütünleşme, hükmetme ve uyma alt boyutlarında fark kazanç puanları bakımından deney ve kontrol grubu arasında deney grubu lehine anlamlı fark vardır (U: 000 $p < .05$; U:12.500 $p < .05$). Kaçınma alt boyutunda ise anlamlı bir fark yoktur (U:44.000 $p > .05$). Bu sonuçlara göre, deney grubundaki öğrencilerin çatışma çözme durumlarında bütünleşme ve uyma puanlarının artmasında ve hükmetme puanlarını düşmesinde uygulanan eğitim programının etkili olduğu söylenebilir. Deney grubundaki öğrencilerin çatışma çözme durumlarında kaçınma puanları üzerinde uygulanan eğitim programının etkili olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusuna bakıldığında, sürekli öfke ve öfke içe, öfke dışa ve öfke kontrol alt boyutlarında fark kazanç puanları bakımından deney ve kontrol grubu arasında deney grubu lehine anlamlı fark vardır (U:000 $p < .05$; U: 1.000 $p < .05$). Bu sonuçlara göre, deney grubundaki öğrencilerin sürekli öfke, öfke içe ve öfke dışa puanlarını düşürmede ve öfke kontrol puanlarını artırmada uygulanan eğitim programının etkili olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, çatışma çözme psikoeğitim programının ergenlerin çatışma çözüm becerileri, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, çatışma çözme psikoeğitim programının eğitime katılan öğrencilerin yaşadıkları çatışmaların çözümünde bütünleştirici becerilere başvurmasında etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmadan elde edilen bu sonuç yapılan diğer çalışmaların bulgularını (Ateş, 2014; Bullock, 2012; Kaya, 2013; Sarı, 2005; Sümbül, 2008; Türnüklü vd., 2009) destekler niteliktedir. Çatışmaların yoğun olduğu ergenlik döneminde karşılıklı etkileşim, işbirliğine dayalı, aktif, bütünleştirici çatışma çözme becerilerinin kazandırılması çatışma çözme eğitim programlarıyla mümkündür. Öğrenciler bu eğitim programları sayesinde yaşadıkları çatışma durumlarında sorumluluk alarak, karşı tarafında istek ve ihtiyaçlarına önem vererek, işbirliğine dayalı bir şekilde çatışmalarını çözebilmektedir (Türnüklü vd., 2009).

Çatışma çözmenin hükmetme alt boyutu için elde edilen bulguya göre, çatışma çözme eğitim programının eğitime katılan öğrencilerin yaşadıkları çatışmaların çözümünde hükmetme becerilerine başvurma eğilimini azaltmada etkili olduğunu göstermiştir. Yapılan araştırmalara

bakıldığında, Türkiye'de öğrenci ve yöneticiler tarafından en çok kullanılan stratejiler arasında hükmetme stratejisi ön sıralarda yer almaktadır (Türnüklü, Şahin ve Öztürk, 2002). İlgili literatürde yapılan diğer araştırma sonuçlarında bakıldığında (Ateş, 2014; Bullock, 2012; Sarı, 2005; Türnüklü, 2017; Türnüklü vd., 2009) çatışma çözme ve akran arabuluculuğu eğitiminin öğrencilerin hükmetme puanlarını düşürmede etkili olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucunda da uygulanan eğitim programı öğrencilerin çatışma durumlarında hükmetme stratejisine başvurmadan, arkadaşlarıyla daha yapıcı stratejileri uygulamasına eğilim göstermesinde etkili olduğu görülmüştür.

Bu araştırma sonucunda, çatışma çözme psikoeğitim programı uygulanan öğrencilerin yaşadıkları çatışmaların çözümünde uyma becerilerine başvurma eğiliminin arttığı görülmüştür. Kaya'nın (2013) da yaptığı çalışmada verilen barış eğitimi sonunda öğrencilerin uyma puanları artmıştır. Deney grubunu oluşturan öğrenciler içerisinde hem 6. sınıf ve hem de 8. sınıftan öğrencilerin yer aldığından dolayı bu bulgu beklenildiği gibi ortaya çıkmıştır. Alt kademedeki öğrenciler bir çatışma durumu yaşandığında kendisinden yaşça büyük arkadaşlarının isteklerine karşı kendi isteklerinden vazgeçerek uyma davranışını gösterebilmektedir. Sarı (2005) ve Türnüklü vd. 'nin (2009) sadece 5.sınıf üzerinden yapılan değerlendirmede uyma davranışlarında düşüş göstermesi bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu sonuca göre de, çatışma çözme eğitimi verilen öğrencilerin çatışma durumlarında gerektiğinde uyma davranışını göstermesi kısa dönemde çatışmanın çözülmesine katkı sağlayabilmektedir. Çatışma çözme durumlarında uyma yöntemi uzun vadede olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir (Sarı, 2005). Gordon'a (2015) göre; arkadaşlarının her durumuna ve her isteğine boyun eğmeyi öğrenen kişiler en değer verdikleri amaçlarından vazgeçebilirler.

Çatışma çözme psikoeğitim programının uygulanan öğrencilerin yaşadıkları çatışma çözümünde kaçınma becerisine başvurma eğilimini azaltmada etkili olmadığını göstermiştir. İlgili literatür ve araştırma sonucuna bakıldığında (Bullock, 2012; Johnson & Johnson, 1995, Lane-Garon, 2000; Sarı, 2005; Stevahn, Munger & Kealey, 2005; Türnüklü vd. 2009; Uysal, 2006; Vestal & Jones, 2004) çatışma çözme eğitiminin öğrencilerin çatışma durumlarında kaçınma davranışlarını önlemede önemli ve etkili olduğunu göstermektedir. Yalnız bu çalışmada deney grubunu oluşturan öğrenciler içerisinde hem 6. sınıf ve hem de 8. sınıftan öğrencilerin yer alması, öğrencilerin "uyma" puanlarının artması, kaçınma puanlarının düşmemesinde etkili olabilir. Alt kademedeki öğrenciler bir çatışma durumu yaşandığında kendisinden yaşça büyük arkadaşlarının isteklerine karşı, kendi isteklerinden vazgeçerek uyma davranışını göstererek aynı zamanda çatışmadan kaçınma davranışı gösterebilmektedir. Deney grubunu oluşturan öğrencilerin farklı sınıf düzeylerinden oluşması bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın diğer bir amacı, uygulanan çatışma çözme psikoeğitim programının ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, çatışma çözme psikoeğitim programı uygulanan öğrencilerin sürekli öfke düzeylerinde azalma olduğu sonucuna varılmıştır. Çatışma çözme eğitim programlarına da bakıldığında (Akgün, Araz ve Karadağ, 2007; Taştan, 2010; Türnüklü vd., 2009) öfke, öfke ifade tarzları ile ilgili etkinliklerin program içerisinde yer alması çatışma çözme sürecinde öfke duygusunun önemini göstermektedir. Bu bulgu alan yazınında çatışma çözme, problem çözme eğitim programlarının öfke düzeyini düşürmede etkili olduğu (Akgün ve Araz, 2010; Bedel ve Arı, 2011; Bullock, 2012; Coşkun, 2008; Gündoğdu, 2010; Sezen ve Bedel, 2015; Sünbül, 2008; Türnüklü, 2009; Yavuzer ve Üre, 2010) sonuçlarını desteklemektedir. Çatışma çözme eğitim programları sayesinde sürekli öfke puanlarının düşmesi, çatışma çözme durumları ile birlikte, bireyi ve bireyin sosyal hayatındaki ilişkilerini de olumlu yönde etkiler (Türnüklü vd., 2009). Öfke uygun bir şekilde ifade edildiğinde, kişinin enerjisini kendisi ve yaşamına ilişkin diğer durumlarıyla ilgili olumlu işler yapabileceği alanlara odaklanmasını sağlar (Özer, 2006). Sonuç olarak okullarda, öğrencilere verilen eğitimler yoluyla öfke düzeylerinin düşürülmesi; daha sağlıklı arkadaşlık ilişkileri gelişmesine ortam hazırlar. Böylece okullarda yaşanan şiddet olaylarının azalmasında önemli katkılar sağlar.

Bir diğer bulguda, çatışma çözme psikoeğitim programının eğitime katılan öğrencilerin içe yönelik öfke tarzı düzeylerini azaltmada etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Çatışma çözme

eğitim programları gibi erken müdahale programları kişinin öfkesini bastırmadan, şiddete ve saldırganlığa dönüştürmeden, uygun bir şekilde ifade edilebileceği beceriler kazandırmaktadır (Akgün ve Araz, 2010; Gordon, 2015; Sarı, 2005; Schrupf, Crawford, ve Bodine, 2007). Bu bulgu, alan yazınında verilen eğitim programlarının ie yönelik öfke puanlarını düşürmede etkili olduğu (Serin ve Genç 2011; Sütçü, Aydın ve Sorias, 2010) sonucunu destekler niteliktedir. Literatüre bakıldığında öfkenin ie yöneltilmesi, bastırılması depresyon için önemli risk faktörüdür (Türkçapar, Güriz, Özel, Işık ve Örsel, 2004). Ergenlerin yaşadıkları çatışmalarda yapıcı ve işlevsel çözümler elde edebilmesi için, yaşadıkları öfke duygusunu uygun bir şekilde ifade edebilecekleri beceriler kazandırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle çatışma çözüme psikoeğitim programlarının yararlı olduğu görölmektedir.

Bu araştırmanın diğer bir önemli sonucu, çatışma çözüme psikoeğitim programı; eğitime katılan öğrencilerin dışa yönelik öfkelerini azaltmada etkili olmuştur. Öfkenin kontrolsüz bir şekilde dışa vurulması ile oluşan olumsuz sonuçların önüne geçebilmek için bazı becerilerin kazandırılması gerekir. Yapılan araştırma sonuçlarına ve eğitim programlarının etkililiğine bakıldığında, erken müdahale programları sayesinde, kişiye duygularını tanıması, duygusunu uygun bir şekilde ifade edebileceği becerilerin kazandırılabilir olduğu görölmektedir (Akgün ve Araz, 2010; Gordon, 2015; Sarı, 2005; Schrupf, Crawford ve Bodine, 2007). Çatışma çözüme eğitimi ile ilgili literatür incelendiğinde, bu araştırmanın bulgularına paralel olarak, (Bullock, 2012, Gündoğdu, 2010; Serin ve Genç, 2011; Sütçü, Aydın ve Sorias, 2010; Uysal ve Bayık, 2009; Yavuzer ve Üre, 2010) önleyici eğitim programlarının öfke dışa puanlarını düşürmede etkili olduğu görölmektedir. İlgili literatür ve araştırma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, çatışmaların yoğun olduğu bir dönem olan ergenlik döneminde öğrencilere, kendisine ve çevresine zarar vermeden, öfkelerini kontrolsüz bir şekilde dışa vurmaktan, uygun bir şekilde ifade edebilecekleri beceriler, çatışma çözüme eğitim programları ile kazandırılabilir.

Bu araştırmanın önemli ve son bulgusunda da, çatışma çözüme psikoeğitim programının eğitime katılan öğrencilerin öfke kontrol düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermiştir. Okullarda yaşanan şiddet olaylarının azalması ve güvenli eğitim-öğretim ortamı sağlanması için öfke kontrol becerilerinin kazandırılması gerekir. Bu becerilerin kazandırılabilir olduğu programlardan biri de çatışma çözüme programıdır. Bu programlar sayesinde öğrenci öfkesini kontrol etme ve uygun bir şekilde ifade etme becerisi kazanmaktadır (Akgün ve Araz, 2010; Gordon, 2015; Sarı, 2005; Schrupf, Crawford ve Bodine, 2007). Elde edilen bu bulgu, ilgili literatürde (Akgün, Araz ve Karadağ, 2007; Ateş, 2014; Bedel ve Arı, 2011; Coşkuner, 2008; Gündoğdu, 2010; Sarı, 2005; Serin ve Genç, 2011; Sünbül, 2008; Sütçü, Aydın ve Sorias, 2010; Türnüklü vd., 2009; Yavuzer ve Üre, 2010) önleyici eğitim programlarının, öfke kontrol becerilerini kazandırmada, etkili olduğu sonucunu destekler niteliktedir. Kontrol edilemeyen öfke, şiddete ve saldırganlığa dönüşme potansiyeline sahiptir (Soykan, 2003). Özellikle ergenlik döneminde yoğun yaşanan çatışmalarda ergenlere kazandırılacak öfke kontrol becerisi bu olaylarının azalmasında etkili olacaktır.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ergenlere uygulanan çatışma çözüme psikoeğitim programının ergenlerin bütünleşme ve uyma puanlarını artırmada; hükmetme puanlarını düşürmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca atışma çözüme psikoeğitim programı uygulanan ergenlerin sürekli, ie yönelik öfke ve dışa yönelik öfke ifade tarzı puanlarını düşürmede; öfke kontrol puanlarını ise artırmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada sadece öğrencilerin yer alması bu çalışmanın sınırlılığından birisidir. Yeni çalışmalarda aileleri, öğretmenleri ve diğer personelleri içerisine alan çatışma çözüme beceri eğitim çalışmaları yapılabilir. Diğer sınırlılıklar ise, çalışmanın kalıcılık etkisi için izleme ölçümlerinin alınmamış olması, ortaokul kademesinde farklı yaş düzeyindeki çocuklara aynı grupta eğitim verilmesi olabilir. Yapılan bu araştırmada sadece çatışma çözüme eğitimi verilmiştir. Okulda sorunların her zaman okul idaresine ve rehberlik servisine gitmemesi için arabulucuların rolü önemlidir. Bu yüzden bundan sonraki araştırmalarda çatışma çözüme eğitimi ile birlikte arabuluculuk eğitimi de verilebilir. Ayrıca atışma çözüme eğitiminin yaygınlaştırılması ve daha profesyonel bir şekilde verilmesi için; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Hizmetiçi Eğitim Modülleri içerisine atışma Çözüme ve Akran Arabuluculuğu Eğitim Programı eklenerek, uygulayıcı ve eğitici eğitim

sertifikaları verilebilir. Toplumda ve okullarda artan şiddet olayları önüne geçmek için, önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında çatışma çözme eğitiminin daha alt kademelerden başlayarak üst kademelere doğru yaygınlaştırılması için, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuğu projesi başlatılabilir. Bununla beraber Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde çatışma çözme eğitim kursları açtırılabilir. Yapılacak yeni çalışmalarda çatışma çözme eğitiminin; başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisi incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, S., Araz, A. ve Karadağ, S. (2007). Anlaşmazlıklarımızı çözebiliriz: İlköğretim öğrencilerine yönelik çatışma çözümü eğitimi ve psiko-sosyal etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(59), 43-62.
- Akgün, S. ve Araz, A. (2010). *Anlaşmazlıklarımızı çözebiliriz: Çatışma çözümü eğitim programı*. Ankara: Nobel.
- Arslan, C. (2005). *Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yüklenme karmaşıklığı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ateş, N. (2014). *Çatışma çözme eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri ve özsaygı düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayram, N. (2009). *Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi* (2. Baskı). Bursa: Ezgi.
- Bedel, A. ve Arı, R. (2011). Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yapıcı problem çözme ve sürekli öfke düzeylerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 1-10.
- Bullock, C. A. (2012). Teaching students with behavioral disorders to use a negotiation procedure: Impact on classroom behavior and conflict resolution strategy. *Graduate Theses and Dissertations*, 12287.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneyisel desenler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cunningham, C. E., Cunningham, L.J., Martorelli, V., Tran, A., Young, J., & Zacharias, R. (1998). The effects of primary division, student-mediated conflict resolution programs on playground aggression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(5), 633-662.
- Coşkun, E. (2008). *Barış eğitim programının öğrenci şiddeti üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Damirchi, E. S. ve Bilge, F. (2014). Barış eğitimi programının yedinci sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve iletişim becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 39(175), 309-3018.
- Deutsch, M. (1994). Constructive conflict resolution: Principles, training, and research. *Journal of social issues*, 50(1), 13-32
- Gordon, T. (2015). *Çocukta dış disiplin mi ? İç disiplin mi?* (Çev: E. Aksay). İstanbul: Aura.
- Güçray, S. S. (2001). Ergenlerde karar verme davranışlarının öz saygı ve problem çözme becerileri algısı ile ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 106-121.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 257-276.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1995). Teaching students to be peacemakers: Results of five years of research. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 1(4), 417-438.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. (2004). Implementing the teaching students to be peacemakers program. *Theory into Practice*, 43(1), 68-79.
- Kabasakal, Z. T., Ali S. S., & Abbas Türnüklü. Effects of peace education program on the violence tendencies and social problem solving skills of students. *Education and Science*, 40(182), 43-62.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Kaya, B. (2013). *Barış eğitimi programının kültürlerarası yeterlilik ve çatışma çözme stratejilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Kulaksızoğlu, A. (2009). *Ergenlik psikolojisi* (11. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lane-Garon, P.S. (2000). Practicing Peace: The impact of a school-based conflict resolution program on elementary students. *Peace & Change*, 25(4), 467-482.
- Lochman, J. E., Palardy, M. R., Mcelroy, H. K., Philips, N. & J. Holmas, K. (2004). Anger management interventions. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 1(1), 47-56.

- Munoz, M. A. (2002). Early interventions in high poverty elementary schools: The impact of a mental health program on social skills and conflict resolution learning. *The Educational Resources Information Center*, 463-471.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Genelge No: 2006/26
- Öğülmüş, S. (2006). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özer, A.K. (1994). Sürekli öfke (SL- Öfke) ve öfke ifade tarzı (Öfke-tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Özmen, A. (2006). Öfke: Kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 39-56.
- Serin, N. B. ve Genç, H. (2011). Öfke yönetimi eğitimi programının ergenlerin öfke denetimi becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 236-257.
- Sezen, B. ve Bedel, A. (2015). Müzakere ve Arabuluculuk Eğitiminin Ergenlerin Kişiler Arası Problem Çözme Yaklaşımlarına ve Öfkelerine Etkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(182), 63-75.
- Sarı, S. (2005). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine çatışma çözümü becerilerinin kazandırılmasında, akademik çelişki değer çizgisi ve güdümlü tartışma yöntemlerinin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schrumpf, F., Crawford, D. K., Bodine, R. J. (2007). *Okulda çatışma çözme ve akran arabuluculuk program rehberi* (Çev: F. G. Akbalık, ve B. D. Karaduman). Ankara: İmge Kitabevi.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11 (2), 19-27.
- Stevahn, L., Munger, L., & Kealey, K. (2005). Conflict resolution in a French immersion elementary school. *The Journal of Educational Research*, 99(1), 3-18.
- Sütçü, S. T, Aydın, A. ve Sorias, O. (2010). Ergenlerde öfke ve saldırganlığı azaltmak için bilişsel davranışçı bir grup terapisi programının etkililiği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(66), 57-67.
- Sünbül, D. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitimi programının ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, öfke kontrolü ile özsaygı düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tapan, Ç. (2006). *Barış eğitim programının öğrencilerin çatışma çözme becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Taştan, N. (2010). *Çatışma çözme eğitimi ve akran arabuluculuğu*. (Ed: Uğur Öner). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türkçapar, H., Güriz, O., Özel, A., Işık, B. ve Örsel, S. D. (2004). Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(2), 119-124.
- Türnüklü, A. (2017). *Öğrenciler arasındaki çatışmaların çözümünde problem çözme ve arabuluculuk*. (Ed: Emin Karip: *Sınıfyönetimi*). Ankara: Pegem Akademi
- Türnüklü, A. (2004). Okullarda sosyal ve duygusal öğrenme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(1), 136-152.
- Türnüklü, A., Şahin, İ. ve Öztürk, N. (2002). İlköğretim okullarında, öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi ve velilerin çatışma çözüm stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 574-594.
- Türnüklü, A. ve Şahin, İ. (2002). İlköğretim okullarında öğrenci çatışmaları ve öğretmenlerin bu çatışmalarla başa çıkma stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8(30), 283-302.
- Türnüklü, A. T., Kaçmaz, T., Gürler, S., Yaka, A., Türk, F., Kalender, A., Şevkin, B. ve Zengin, F. (2009). *Okul temelli çatışma çözümü ve akran arabuluculuk projesi*. (Proje No: 106K094). Dokuz Eylül Üniversitesi Anlaşmazlık Çözümü Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir.
- Uysal, Z. (2006). *Çatışma çözme eğitim programının ortaöğretim dokuzuncu sınıf düzeyindeki öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Uysal, A. ve Bayık, A. B. (2009). Şiddet karşıtı eğitim programının öğrencilerin çatışma çözüm, şiddet eğilimi ve şiddet davranışlarına yansması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1), 20-30.
- Vestal, A., & Jones, N. A. (2004). Peace building and conflict resolution in preschool children. *Journal of Research in Childhood Education*, 19(2), 131-142.
- Yavuzer, Y. ve Üre, Ö. (2010). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programının lise öğrencilerindeki saldırganlığı azaltmaya etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 390-405.